

Переднє слово

2006-й рік ЮНЕСКО та польський Сейм проголосили Роком Гедройця. Відзначення 100-ї річниці з дня народження великого поляка стало для інтелектуалів Центрально-Східної Європи нагодою не тільки вшанувати пам'ять Редактора паризької «Культури», але й наново оглянути інтелектуальну історію ХХ століття, переосмислити усталені підходи до політичної історії та сьогодення, спробувати по-новому поглянути на сучасні та майбутні виклики, що стоять перед нашими суспільствами.

В Україні Єжи Гедройць відомий колу інтелектуалів, але поза цим колом – він ще, на жаль, не надто znana постать. Тим часом саме йому завдячуємо сучасний стан польсько-українських взаємин. Єжи Гедройць і кілька його однодумців змінили обличчя польської східної політики, побачивши в українцях, білорусах та литовцях побратимів у прагненні до державної незалежності й окресливши шлях до спільної мети – створення демократичних Польщі, України, Литви та Білорусі. Всупереч ситуації, яка витворилася після Другої світової війни, всупереч «ялтинському порядку», Гедройць і його співробітники мріяли про відновлення польської держави і вважали, що умовою *sine qua non* для тривалості польської незалежності є виникнення незалежної української держави. Переконавання в тому, що немає вільної Польщі без вільної України, лягло в підмурівок Гедройцевої політичної концепції. Це була епохальна зміна у польсько-українських взаєминах. Неважко уявити собі, як виглядала би дискусія про польсько-український конфлікт під час війни, Волинську трагедію 1943 року чи про польсько-українську війну за Галичину у 1918 році, коли б вона почалася разом із відновленням незалежності Польщі та України. Якби не публікації «Культури», що боролися з антиукраїнськими стереотипами, якби не цілеспрямована редакційна політика, завдяки якій і польська, і українська еліти, хоч різ-

ною мірою, йшли на діалог про важку спадщину історії, неможливим було би справжнє порозуміння і реальна, щоденна, а не декларативна співпраця.

Журнал «Критика» не раз присвячував увагу спадщині «Культури» та її головного редактора, наголошував внесок паризького видання у плекання добросусідських стосунків і всіляко намагався підтримувати найкращі інтелектуальні, ревізійністичні й опінієтворчі настанови «Культури». «Критика» стала тим українським виданням, на шпальтах якого провадяться найважливіші українські дебати, зокрема й про польсько-українські взаємини. Інститут Критики чимало зробив також, аби наблизити читачеві в Україні надбання «Культури», систематично вміщуючи на цю тему статті чи видаючи добірку публіцистики «Простір свободи» та переклад листування Гедройця з українською еміграцією (обидві книжки зредагувала Богуміла Бердиховська).

Конференція, матеріяли якої зібрано у цьому томі, була найважливішою подією серед заходів, пов'язаних із відзначенням цієї дати в Україні. Учасниками конференції стали чільні представники інтелектуальної спільноти України, Польщі, Литви, Франції, Білорусі, США, Ізраїлю та Росії, а також українські політики. Відкриття конференції та виставки, присвяченої «Культурі», відбулося в Національній Парламентській бібліотеці 24 листопада 2006 року за участі представників Президента України та Президента Польщі, а також багатьох офіційних осіб. Сесії конференції тривали в Українському домі 25 та 26 листопада 2006 р., виголошені там доповіді та дискусії були присвячені інтелектуальному доробкові «Культури» і Єжи Гедройця. Глибоке розуміння цієї спадщини науковцями, письменниками, журналістами та політиками, залученими до цього заходу, уможливило розмову не тільки про феномен еміграційного журналу, на позір суто маргінального, а насправді – рушія інтелектуальних і політичних перетворень, значення яких виходило поза межі польського суспільства. Було представлено також ширший погляд на зміни, що відбулися у Центрально-Східній Європі. Йшлося про різні візії нової, розширеної Європи («25+») та про місце України в Європі («Україна–Європа у ХХІ столітті»). Дискусія велася й про опінієтворчі середовища та інституції та про їхній вплив на реальну політику і кшталт суспільних відносин («Оновлене суспільство, оновлена держава»). На прикінцевій сесії («Візії та ревізії») увагу було зосереджено не тільки на потребі докорінної переоцінки найновішої

історії, але – перш за все – на необхідності ревізії підходів і настанов, оновлення інтелектуального дискурсу в Україні та здійснення моральної і, мірою можливого, також і політичної, люстрації.

«Європа – минуле та майбутнє» – вже третя книжка, що в ній видавництво «Критика» звертається до інтелектуального доробку Єжи Гедройця, до його впливу на сучасний український та європейський контекст. Програма, що наголошувала на причетності до європейського простору, зокрема й інформаційного, виявилась, як показав приклад «Культури», навдивовиж результативною.

Сподіваємося, що це видання стане ще одним внеском у творення європейської орієнтації України.

Оля Гнатюк
Григорій Грабович